

توصیف وضعیت موجود و ارائه راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی

مژگان خوشنام *

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۴

سال چهارم، شماره ۱۶، زمستان ۱۴۰۲

چکیده

با توجه به جایگاه صنعت بیمه در توسعه اقتصادی و اجتماعی، بدون شک وجود زیربناهایی برای گسترش آن در سطح جامعه نیاز است که در این مسیر جایگاه فرهنگ به‌عنوان عاملی برای درونی کردن بیمه برای افراد جامعه مطرح می‌شود. پژوهش حاضر به ارائه توصیفی عمیق از وضعیت موجود بیمه کشاورزی از دید کشاورزان، مطلعان کلیدی و جامعه‌شناسان حوزه‌های روستایی و توسعه، و همچنین به ارائه راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی پرداخته است. مصاحبه با مشارکت‌کنندگان با حداکثر تنوع، با استفاده از نمونه‌گیری نظری و افرادی با سطح تحصیلات، سن و تخصص‌های گوناگون انجام شده است. از این رو، با ۳۰ نفر از کشاورزان، صاحب‌نظران حوزه کشاورزی و بیمه و متخصصان حوزه جامعه‌شناسی مصاحبه شده است. بنابراین، از دستیابی به توصیف وضعیت موجود نیازمند تحلیل راهکارهای رسیدن به وضعیت مطلوب هستیم که بسیاری از این راهکارها، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی را تشکیل می‌دهند. یافته‌ها نشان داد ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه، سازوکار پرداخت، نگرش، ضعف تعهد نهادهای مسئول و بی‌انگیزگی درونی کشاورز ضعف‌های موجود بیمه کشاورزی از دید مطلعان کلیدی را تشکیل می‌دهند. از این رو، راهکارهای بیمه‌ای، اجتماعی و فرهنگی به‌منظور دستیابی به وضعیت مطلوب در این زمینه ارائه شده است. عوامل فرهنگی مؤثر در توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی؛ تقویت اخلاق حرفه‌ای، احساس ارزشمندی شغلی و

آگاهی‌بخشی به افراد است. دوراندیشی مسئولان، تقویت اعتماد اجتماعی نهادی میان کشاورزان و بیمه، آگاهی‌بخشی مستمر و از درون جامعه، بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان رسانه‌های مورد استفاده توسط همه افراد جامعه و همچنین تقویت و استفاده از ظرفیت گروه‌های مرجع را از عوامل اجتماعی مهم در تقویت و توسعه بیمه کشاورزی دانسته‌اند. راهکارهای بیمه‌ای شامل این موارد است: عمل به تعهدات، پوشش بیشتر خسارات، تنوع رویکرد پرداخت هزینه بیمه، نیازسنجی دقیق، برآورد و پرداخت به‌موقع خسارات، همکاری نهادهای ذیربط، تعدیل نسبت هزینه به فایده، سهولت دسترسی، افزایش تعداد و گسترش دانش کارشناسان، هوشمندسازی برآورد خسارت، افزایش تعرفه، شفافیت و عدالت در پرداخت.

واژه‌های کلیدی: الگوهای رفتاری، امنیت غذایی، بیمه کشاورزی، توسعه پایدار، فرهنگ

طبقه‌بندی JEL: A13 Z13, Q56, Q01, I15

۱. مقدمه

یکی از موضوعات مورد توجه در حوزه جامعه‌شناسی توسعه، توجه به فرهنگ و الگوهای رفتاری افراد جامعه در تحقق توسعه در همه زمینه‌هاست. توسعه را باید جریانی چندبُعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و غیره است. تأمین نیازهای غذایی همواره یکی از دغدغه‌های اساسی بشر است. اتخاذ سیاست‌های مطلوب، افزایش توان تولید و کاهش خطر در بخش کشاورزی از برنامه‌های دولت‌ها به‌منظور دستیابی به امنیت غذایی است. در این زمینه، بیمه محصولات کشاورزی سازوکاری مناسب برای کاهش خطر اقتصادی و حفظ امنیت غذایی است (دریجانی، ۱۳۹۶). با توجه به جایگاه بیمه در توسعه اقتصادی و اجتماعی، بدون شک وجود زیربناهایی برای گسترش آن در سطح جامعه ضروری است که در این مسیر جایگاه فرهنگ به‌عنوان عاملی برای درونی کردن بیمه برای افراد جامعه مطرح می‌شود (ناطق گلستان، ۱۳۹۹).

فرهنگ هر جامعه شکل‌دهنده شیوه رفتار افراد آن جامعه است. بنابراین، الگوی رفتاری افراد به‌طور مستقیم وابسته به فرهنگ و آموزش افراد جامعه در زمینه خاص است. بیمه‌ها و از جمله بیمه کشاورزی یکی از دستاوردهای خلاقانه و دوراندیشانه بشر به‌منظور مقابله با رخدادهای ناگوار است. اینکه ما با چه دیدی به بیمه

کشاورزی می‌نگریم و چه برداشتی از آن داریم به عملکرد و میزان مشارکت اجتماعی ما در زمینه بیمه مربوط است. بیمه‌ها به‌طور کلی و بیمه کشاورزی به‌طور خاص می‌توانند با امکان بهره‌برداری از پس‌اندازهای کوچک جریان مصرفی فرد را منظم کنند و از نوسان‌های نامطلوب آن بکاهند. با اینکه گسترش فرهنگ بیمه‌ای در ابعاد مختلف سبب اطمینان و آرامش و در نتیجه تسریع و تسهیل در امر سرمایه‌گذاری می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۴۰۰) متأسفانه با گذشت بیش از ۸۰ سال از عمر بیمه در کشور، هنوز فرهنگ بیمه از توسعه و گسترش مورد انتظار در جامعه برخوردار نیست.

در ایران بیمه کشاورزی از طریق نهادی دولتی با عنوان «صندوق بیمه محصولات کشاورزی» فعالیت خود را از سال ۱۳۶۲ بر اساس اهداف و سیاست‌های دولت در بخش کشاورزی در قالب برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و با اجرای سیاست‌های حمایتی دولت برای افزایش محصولات اساسی و بالابردن سطح درآمد کشاورزان و دامداران آغاز کرده است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵). با این حال، شواهد نشان می‌دهد بیمه محصولات کشاورزی علی‌رغم چند دهه سابقه فعالیت هنوز نتوانسته به‌طور جدی و گسترده در بین کشاورزان، به‌ویژه بهره‌برداران خرد، توسعه یابد و محصولات تولیدی آن‌ها را تحت پوشش قرار دهد (قاسمی و علیزاده، ۱۳۹۷).

بررسی عملکرد صندوق بیمه کشاورزی در ایران نشان داد گستره بالای پوشش بیمه کشاورزی از یک سو و عدم حضور جدی بیمه‌های خصوصی برای ارائه خدمات بیمه‌ای در بخش کشاورزی از سوی دیگر، سبب شده است بار توسعه بیمه کشاورزی در کشور فقط بر دوش صندوق بیمه کشاورزی باشد. تأکید روزافزون سیاست‌گذاران و دولتمردان بر توسعه پوشش بیمه کشاورزی سبب شده است ۲ نوع از ریسک‌های مدیریت‌شدنی و مدیریت‌نشده در کشاورزی تحت پوشش بیمه قرار بگیرند. حق بیمه دریافتی از کشاورزان در ایران فقط بخشی (حدود ۳۰ درصد) از کل حق بیمه پرداختی است و باقیمانده آن تحت عنوان «یارانه حق بیمه» توسط دولت پرداخت می‌شود. از آنجا که میزان حق بیمه‌های دریافتی سالیانه از کشاورزان پاسخگوی کل مخارج سالیانه صندوق بیمه کشاورزی (مجموع مخارج اجرایی و غرامت) نخواهد بود، دولت سالیانه سهم خود را از حق بیمه کشاورزی مصوب می‌کند و معمولاً با تأخیر زمانی، همه یا بخشی از یارانه حق بیمه مصوب را به صندوق بیمه کشاورزی

پرداخت می‌کند. شرکت‌های بیمه خصوصی به علل گوناگون انگیزه لازم برای ارائه خدمات بیمه‌ای در بخش کشاورزی ندارند. بنابراین، هیچ‌گونه مکانیسم بازار آزادی مبتنی بر حضور بنگاه‌های اقتصادی سودمدار بیمه در حوزه بیمه کشاورزی تشکیل نشده است و فعال نیست. بنابراین، همانند بسیاری از کشورهای دنیا، توسعه و تداوم بیمه در بخش کشاورزی ایران با شرایط موجود بدون حمایت‌های یارانه‌ای دولت به‌هیچ‌وجه میسر نخواهد بود (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵). همچنین، ضعف بنیة فرهنگی و نبود نظام‌های اطلاع‌رسانی سودمند در کارآمدن‌بودن این بخش بسیار مؤثر بوده است.

در حال حاضر، بسیاری از افراد دیدگاه صحیح و درستی از نقش و اهمیت بیمه و مزایایی که شرکت‌های بیمه از طریق صدور بیمه‌نامه در اختیار آن‌ها قرار می‌دهند ندارند. بسیاری از مردم گمان می‌کنند بیمه فقط به بیمه شخص ثالث اتومبیل یا خدمات درمانی سازمان تأمین اجتماعی خلاصه می‌شود. در مورد جامعه روستایی و بخش کشاورزی به علت ساختار سنتی حاکم بر آن‌ها، شدت بازاریابی این عوامل به‌نحو چشمگیری بیشتر است. علاوه بر این، علل دیگری وجود دارد که از توسعه بهینه بیمه کشاورزی جلوگیری می‌کند و موجب ضعف ساختاری این صنعت می‌شود.

پژوهش در حوزه توسعه فرهنگ بیمه، ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با الگوهای رفتاری و نگرش‌های افراد دارد. در مباحث مربوط به توسعه پایدار^۱ یکی از موارد مورد تأکید، مصرف مواد غذایی با امنیت غذایی و سلامت بالاست که این موضوع پیوند عمیقی با توسعه فرهنگ بیمه دارد. یکی از جنبه‌های مصرف پایدار بر مفهوم کشاورزی پایدار^۲ متمرکز است.

کشاورزی پایدار بر اشکال مختلف کشاورزی تأکید دارد؛ از جمله کشاورزی ارگانیک، در دسترس قرار گرفتن محصولات کشاورزی پایدار برای تعداد بیشتری از مردم، حداقل آسیب‌های محیط‌زیستی، تأمین نیازهای غذایی جمعیت روزافزون جهان با قیمت مقرون‌به‌صرفه، تولید غذای سالم و رعایت اصل احتیاط که به معنای ممنوعیت قانونی استفاده از فناوری‌های ناشناخته در حوزه کشاورزی تا زمانی است که خطرات و اثرات آن‌ها شناخته شود.

1. Sustainability Development
2. Sustainable Agriculture

اینکه با چه روش‌هایی می‌توان بر توسعه فرهنگ بیمه اثر تدریجی گذاشت، موضوع مطالعه جدی و پیچیده‌ای است. از آنجاکه این موضوع کمتر مورد مطالعه علمی قرار گرفته و موضوعی چندبُعدی است با بررسی همه‌جانبه می‌توان به راهکارهایی رسید و در بلندمدت جامعه را به سمت وضعیت مطلوب سوق داد.

۲. مبانی نظری

بیمه یکی از مهم‌ترین روش‌ها به‌منظور کاهش ریسک اقتصادی و حفظ امنیت غذایی کشور است. بدون تردید نقش بیمه ارائه امنیت و تأمین است که از اشخاص در برابر خطرات تهدیدکننده آن‌ها حمایت می‌کند و از این طریق آن‌ها را به آینده مطمئن می‌کند (حسین‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸).

به عبارت دیگر، بیمه محصولات کشاورزی ابزار مدیریت ریسک برای تحقق اهداف تولید و مکانیزمی در ایجاد محیط امن برای درآمد حاصل از تولید محصولات کشاورزی، حمایت از کشاورز در برابر حوادث خسارت‌زای طبیعی، تضمین‌کننده حیات تولید زراعی و حفظ سلامت و پایداری مکانیزم اعتباررسانی در بخش کشاورزی است (منفرد و همکاران، ۱۳۹۲). نلسون و لوهن (۱۹۸۷) بیمه کشاورزی را چنین تعریف می‌کنند: «بیمه کشاورزی یک مکانیزم مؤثر تقسیم ریسک تعریف شده است». در واقع، بیمه کشاورزی یک روش و سیاست پرهزینه انتقال ریسک از کشاورزان به دولت‌ها و یا سایر مؤسسه‌های بیمه است. بیمه محصولات کشاورزی سازوکاری برای مشارکت در ریسک است که در عمل موجب انتقال ریسک از بیمه‌گذاران به مؤسسه‌های بیمه‌کننده دولتی یا خصوصی می‌شود (نلسون و لومن، ۱۹۸۷). در مفهوم وسیع‌تر نوعی تأمین پوشش حمایتی برای انواع محصولات کشاورزی در مقابل خسارت‌های ناشی از سوانح طبیعی و حوادث قهری است (پناهی، ۱۴۰۰). به عبارت دیگر، بیمه در بخش کشاورزی عبارت است از تضمین جبران بخشی از خسارت‌ها، داده‌ها و ستاده‌ها و عوامل بالفعل لازم برای عملیات اقتصادی در فاصله پیش از تولید تا مصرف محصولات و همچنین تضمین در برابر خطرهای پیشگیری‌ناپذیر به شرط آن‌که پیش‌بینی احتمال وقوع خطرها امکان‌پذیر باشد (جمشیدی، ۱۳۷۹؛ به نقل از نژادمیر، ۱۳۹۵).

یکی از چالش‌های اساسی در حوزه بیمه کشاورزی، پایین بودن تقاضای آن به‌ویژه در بین کشاورزان خرده‌پا است. پذیرش بیمه کشاورزی در جامعه روستایی مانند هر نوآوری دیگری ابتدا از سوی تولیدکنندگان محصولات کشاورزی با مقاومت روبه‌رو می‌شود و فرایند آن زمان‌بر است (ملاشاهی، ۱۳۹۴). همچنین، شواهد نشان می‌دهد بیمه محصولات کشاورزی علی‌رغم چند دهه سابقه فعالیت هنوز نتوانسته به‌طور جدی و گسترده در بین کشاورزان به‌ویژه بهره‌برداران خرد توسعه یابد و محصولات تولیدی آن‌ها را تحت پوشش قرار دهد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۷). بیمه کشاورزی در ایران با چالش‌های متعددی از سوی بازیگران اصلی آن مواجه است. اصولاً چالش‌های فراروی بیمه کشاورزی را در ایران باید در ۳ بخش مجزا بررسی کرد: بخش مرتبط با بیمه‌گذاران، بخش مرتبط با بیمه‌گران، بخش مرتبط با بیمه (پیرامونی).

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۵) مهم‌ترین چالش‌های فراروی بیمه کشاورزی در ایران را این موارد مطرح کرده است: ضعف فرهنگ بیمه کشاورزی در بخش کشاورزی از کشاورزان گرفته تا مدیران، تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان داخل و خارج از بخش کشاورزی، کم‌سواد و بی‌سوادی بخش زیادی از کشاورزان، نامشخص بودن مدیریت ریسک در بخش کشاورزی از بُعد سازمانی و اجرایی، ارائه خدمات بیمه‌ای توسط صندوق بیمه کشاورزی به‌صورت انحصاری، عدم انسجام هدفمند نهادهای قانون‌گذار و مجری در توسعه بیمه کشاورزی، عدم رغبت بیمه‌های خصوصی خارج از کشاورزی برای ورود به عرصه بیمه‌های کشاورزی، عدم وجود مدل مناسب حمایتی از بخش کشاورزی برای مقابله با حوادث غیرمترقبه و بحران‌ها (هم مدیریت ریسک و هم مدیریت بحران در بخش کشاورزی برعهده صندوق بیمه کشاورزی گذاشته شده است)، فقدان ردیف بودجه مشخص برای بیمه کشاورزی در بودجه‌های سالیانه با وجود الزامات قانونی متعدد در زمینه توسعه پوشش بیمه محصولات کشاورزی، عدم تطابق سال زراعی و سال تقویمی در زمینه پرداخت‌های حمایتی دولت به بیمه کشاورزی، پوشش بیمه‌ای خطرات کنترل‌پذیر (مدیریت‌شده) در کشاورزی - درحالی‌که در دنیا فقط خطرات پیشگیری‌ناپذیر (مدیریت‌نشده) تحت پوشش بیمه کشاورزی قرار می‌گیرند - تعداد روزافزون خطرات تحت پوشش بیمه کشاورزی بدون توجه به صحت و ضرورت پوشش آن خطرات، تفاوت فاحش انتظارات موجود از بیمه کشاورزی در ایران با دنیا، عدم عمل دولت به تعهدات خود در زمینه بیمه کشاورزی، و عدم وجود اثرگذاری مناسب متولیان بیمه کشاورزی بر دولت برای انجام حمایت‌های هدفمند.

از طرف دیگر، یکی از جنبه‌های این موضوع توسعه فرهنگ بیمه است. هابرماس از اندیشمندانی است که بُعد فرهنگی توسعه را بسیار پراهمیت توصیف می‌کند. او با بیان عقلانیت فرهنگی در برابر عقلانیت ابزاری معتقد است بسیاری از کشورها توسعه کامل نیافته و یا اینکه تنها در بُعد اقتصادی توسعه پیدا کرده‌اند؛ یعنی فقط توانایی فناوری آن‌ها دگرگون شده است.

با توجه به دیدگاه‌های مختلف، فرهنگ، چارچوبی را برای بُعد فرهنگی توسعه فراهم می‌کند که نه تنها توسعه واقعی در بخش‌هایی مثل آموزش و پرورش، ارتباطات، کشاورزی و فناوری را دربر دارد، بلکه نیروهای خلاق را برای یافتن راه‌حل‌های مشکلات به کار می‌گیرد. بر اساس تعاریف مختلفی که از فرهنگ وجود دارد، توسعه جزئی از فرهنگ است و نه بالعکس؛ زیرا فرهنگ مردم کلیات چارچوب زندگی‌شان را نشان می‌دهد (فاضلی، ۱۳۹۶).

به‌طور کلی ۳ رویکرد درباره جایگاه فرهنگ در توسعه وجود دارد:

رویکرد فرهنگ‌پذیری: نظریه‌پردازان این رویکرد توسعه را حاصل «تراوش» و فراگرد «فرهنگ‌پذیری» می‌دانند. بر طبق نظر آن‌ها توسعه کشورهای عقب‌مانده در نتیجه تراوش و اشاعه عناصر و خصوصیات توسعه از کشورهای توسعه‌یافته امکان‌پذیر می‌شود.

رویکرد توسعه خودمحور: صاحب‌نظران این رویکرد بیشتر از کشورهای درحال توسعه هستند. این افراد بدون در نظر گرفتن عامل زمان و همچنین تجارب مفید جوامع پیشرفته، معتقدند زمانی توسعه صورت خواهد گرفت که همه‌چیز را از نو آغاز کنیم و فقط به نیروی درونی اکتفا نماییم.

رویکرد توسعه درون‌زا: اصول مقبول نظریه‌پردازان این رویکرد در ۳ عنوان مطرح می‌شود: خودباوری فرهنگی، پالایش فرهنگی، ضرورت ارتباط آگاهانه با فرهنگ‌های دیگر. آنان معتقدند با تکیه بر فرهنگ ملی و بومی و شناخت دقیق فرهنگ خویش، نقد و ارزیابی آن و گرفتن و بازتولید کردن عناصر پیشرفته سایر فرهنگ‌ها و درونی‌کردن آن‌ها می‌توان به امر توسعه در همه ابعاد آن دست یافت (لهسایی‌زاده، ۱۳۸۳).

برای جمع‌بندی مباحث مرور شده می‌توان به نظر یونسکو نیز در خصوص توسعه فرهنگی اشاره داشت. از دیدگاه یونسکو توسعه فرهنگی فرایندی است که در طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه‌های ادراکی، شناختی، ارزشی و گرایشی انسان‌ها، قابلیت‌ها

و رفتارها و کنش‌های مناسب در افراد پرورش می‌یابد. پیشرفت فرهنگی در درجه اول به معنی پیشرفت فکری است و پیشرفت فکری به این معناست که یک شخص تا چه اندازه می‌تواند در زنجیره روابط علی پیش برود و به تعداد بیشتری از عوامل و روابط بین آن‌ها بیندیشد (دارایی، ۱۳۸۷). سیاست توسعه فرهنگی تلاشی برای آن است که فرهنگ جایی را که به حق از آن اوست دوباره به دست آورد؛ یعنی در زندگی روزانه حضور یابد (بزی، ۱۳۸۴). بنابراین، به منظور توسعه بیمه کشاورزی اولین قدم توسعه فرهنگی در این زمینه و در رابطه با ذی‌نفعان این حوزه است که در مرتبه نخست کشاورزان قرار می‌گیرند. وضعیت فعلی فرهنگ بیمه کشاورزی چگونه است؟ راهکارهای توسعه فرهنگ استفاده از بیمه کشاورزی چیست؟ این‌ها سؤالاتی است که با توجه به اهمیت و ضرورت آن، در این پژوهش پاسخ داده خواهد شد.

۳. مروری بر ادبیات تحقیق

مرور پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه را می‌توان این‌چنین جمع‌بندی کرد: برخی از پژوهش‌ها به بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه پرداختند از جمله خداوردی‌زاده و همکاران (۱۳۹۳)؛ ملاشاهی (۱۳۹۴)؛ دریجانی (۱۳۹۵)؛ امیری کچمی و همکاران (۱۳۹۶)؛ حسین‌نژاد و همکاران (۱۳۹۸)؛ اسدی و همکاران (۱۳۹۹)؛ ناطق گلستان (۱۳۹۹)؛ دلفراز و همکاران (۱۴۰۰)؛ عبدالهی‌فرد (۱۴۰۰)؛ جوان و همکاران (۱۴۰۱)؛ خرمی و همکاران (۱۴۰۱)، نیاکان و همکاران (۱۴۰۱)؛ برانستراند و وستر (۲۰۱۴)؛ فهد و همکاران (۲۰۱۸)؛ نشاکیرا - روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)؛ آغوز و دیانه (۲۰۲۱)؛ حسین و همکاران (۲۰۲۲)؛ مایروا (۲۰۲۳) که اکثر نتایج حاکی از آن است که مؤلفه‌های مؤثر بر تمایل به خرید بیمه به سطح تحصیلات، سن و میزان درآمد کشاورز، آگاهی کشاورزان، رفتار کارکنان بیمه، میزان گرامت پرداختی، ریسک‌پذیری و غیره مربوط می‌شود.

برخی از پژوهش‌ها در خصوص بررسی رابطه امنیت غذایی و کشاورزی انجام شده‌اند: امینی‌زارع و همکاران (۱۳۹۹)؛ جزنی و همکاران (۱۳۹۹)؛ حیدری‌چیان و همکاران (۱۳۹۹)؛ پناهی (۱۴۰۰)؛ معتقد و همکاران (۱۴۰۰)؛ پورحسین و همکاران (۱۴۰۱)؛ عبدالله و همکاران (۲۰۱۹)؛ وانگ و همکاران (۲۰۲۲)؛ آگنیو، جیانگ و همکاران (۲۰۲۲)؛ فو، لی و ژانگ (۲۰۲۲) که نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد کشاورزی و به تبع آن بیمه کشاورزی بر امنیت غذایی تأثیر بسزایی دارد.

برخی از پژوهش‌ها به بررسی پیامدهای اقتصادی - اجتماعی مخاطرات طبیعی از جمله سیل و خشکسالی بر وضعیت کشاورزان و نواحی روستایی پرداخته‌اند: ریاحی و همکاران (۱۳۹۲)؛ علیپور و همکاران (۱۳۹۲)؛ کیانی‌سلمی و همکاران (۱۳۹۶)؛ اسماعیل‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷)؛ سواری و همکاران (۱۳۹۸)؛ شفیع‌ی و همکاران (۱۳۹۸)؛ بهرامی و همکاران (۱۴۰۰)؛ زارعی و همکاران (۱۴۰۰). نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد خسارت‌های ناشی از مخاطرات طبیعی موجب آسیب‌های اجتماعی زیادی از جمله افزایش تمایل مهاجرت از روستا به شهر، ناامنی غذایی، کاهش درآمد و پس‌انداز، تغییر در ساختار شغلی روستا، کاهش سلامت روانی افراد و غیره می‌شود.

همان‌گونه که مرور پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد، در زمینه واكاوی راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی و تأثیر آن بر امنیت غذایی از منظر جامعه‌شناسی، تحقیقات اندکی صورت گرفته و در بررسی پیشینه، هیچ تحقیقی با این عنوان و هم‌راستا با اهداف پژوهش حاضر یافت نشد. همچنین، در بین پژوهش‌های مطالعه‌شده با محوریت موضوع مورد بحث، پژوهشی که با استفاده از روش تحقیق کیفی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به مطالعه جامعه آماری کشاورزان، مطلعان کلیدی و متخصصان حوزه جامعه‌شناسی پرداخته باشد انجام نشده است. با توجه به اینکه این موضوع بین‌رشته‌ای است به نظر می‌رسد فقط متخصصان رشته‌های کشاورزی و بیمه به آن پرداخته‌اند و از دید جامعه‌شناختی به این موضوع کمتر پرداخته شده است؛ علی‌رغم اینکه از موضوعات پراهمیت ذیل حوزه جامعه‌شناسی توسعه محسوب می‌شود. با توجه به مطالب بیان‌شده، انجام چنین پژوهشی درباره توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی اطلاعات مفیدی را در اختیار برنامه‌ریزان به‌منظور بهبود سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های مربوط به بیمه کشاورزی و ارتقای وضعیت آن قرار می‌دهد.

با توجه به کمبود پژوهش انجام‌شده در زمینه بیمه کشاورزی، عواملی وجود دارند که سبب می‌شوند انجام یک پژوهش جامعه‌شناختی به‌منظور شناخت دقیق‌تر دیدگاه‌های ذهنی کشاورزان و تولیدکنندگان و الگوهای رفتاری آن‌ها در پذیرفتن یا نپذیرفتن بیمه کشاورزی ضروری به نظر برسد. این عوامل عبارت‌اند از میزان اهمیت بیمه کشاورزی برای کشاورزان و تولیدکنندگان، ترغیب کشاورزان به تولید محصولات بیشتر، کاهش خسارت‌های واردشده به محصولات، افزایش قدرت تعاونی‌های روستایی و کمتر درگیر شدن کشاورزان و دامداران به بدهی‌های ناشی از

خسارت‌ها، ایجاد تعادل بین تولید و مصرف، ترغیب کشاورزان به استفاده از فناوری‌های روز، امیدواربودن کشاورزان به جبران خسارت‌ها در زمان بحران، و در نهایت کاهش مهاجرت به شهرها. نتایج انجام چنین پژوهشی راهکارهایی را ارائه می‌دهد تا بیمه کشاورزی به کمک و بر مبنای آن سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های درستی برای توسعه فرهنگ بیمه اتخاذ کند.

۴. روش‌شناسی و روش تحقیق

پژوهش حاضر از حیث بُعد محیط میدانی است. از لحاظ هدف و جهت‌گیری جزو پژوهش‌های کاربردی محسوب می‌شود. پژوهش کاربردی سبب کاربرد عملی دانش و موجب توسعه دانش کاربردی در زمینه خاص می‌شود (سرمد و همکاران، ۱۴۰۰). با توجه به هدف و ماهیت پژوهش از روش پژوهش کیفی استفاده شده است. ابزار مورد استفاده به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از مشارکت‌کنندگان مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. با استفاده از نمونه‌گیری نظری ۳۰ نفر برای مصاحبه انتخاب شدند و اطلاعات گردآوری‌شده با استفاده از کدگذاری باز و محوری و تحلیل تماتیک تحلیل شده است.

مشارکت‌کنندگان این پژوهش کشاورزان استان تهران و صاحب‌نظرانی هستند که از سوابق اجرایی در سطوح تصمیم‌گیری کشاورزی و بیمه برخوردارند و به اصطلاح خبرگان نامیده می‌شوند. همچنین، مشارکت‌کنندگان دیگر متخصصان در حوزه جامعه‌شناسی توسعه و جامعه‌شناسی روستایی هستند. در این پژوهش از راهبرد نمونه‌گیری نظری استفاده شده است. نمونه‌گیری نظری در طی مراحل پژوهش توسعه می‌یابد و نمی‌توان آن را از قبل طراحی کرد. بنابراین، پس از انتخاب اولین صاحب‌نظر و انجام مصاحبه، به اجرا و تحلیل مصاحبه پرداخته‌ایم تا مشخص شود در مصاحبه بعدی باید به سراغ چه افرادی با چه ویژگی‌هایی برویم تا هم تنوع در انتخاب نمونه‌ها (از لحاظ جنسیت، سن، تخصص، تجربه و ...) رعایت شود و هم به لحاظ روشی اشباع نظری اتفاق بیفتد و داده‌ها درخور اعتماد و اتکا باشند. حجم نمونه به اشباع نظری سؤال‌های پژوهشگر بستگی دارد. به این ترتیب، هرگاه پژوهشگر متوجه شود داده‌های جدیدی تولید نمی‌شوند تعداد مصاحبه‌ها را کافی می‌داند و فرایند مصاحبه متوقف خواهد شد (اشتراوس و کوربین، ۱۳۸۵). در مجموع با ۳۰ نفر مصاحبه انجام شد که ۱۳ نفر از صاحب‌نظران در حوزه کشاورزی و بیمه، ۷ نفر از متخصصان حوزه جامعه‌شناسی و ۱۰ نفر از کشاورزان بودند.

جدول ۱: مشخصات جمعیت‌شناختی نمونه‌های پژوهش

مشخصات جمعیت‌شناختی		فرآوانی
جنسیت	زن	۵
	مرد	۲۵
سن	بین ۳۰-۴۰	۷
	بین ۴۰-۵۰	۱۰
	بین ۵۰-۶۰	۱۰
	بین ۶۰-۷۰	۳
تحصیلات	زیردیپلم	۶
	فوق‌دیپلم و لیسانس	۹
	فوق‌لیسانس و بالاتر	۱۵
حوزه کاری	باغدار	۳
	دامدار	۸
	دارای زمین‌های زراعی (گندم و جو)	۲
	حوزه کشاورزی (کارشناس، مدیر ارشد کشاورزی، معاون خدمات بیمه‌ای)	۱۰
	حوزه جامعه‌شناسی روستایی و توسعه	۷

مأخذ: یافته‌های پژوهش

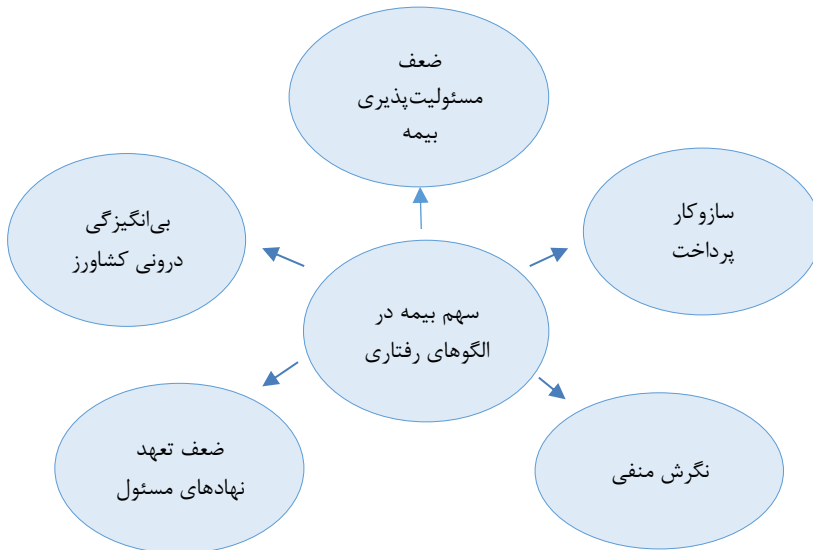
به‌منظور تجزیه و تحلیل متن مصاحبه‌ها و کاوش مقوله‌ها، مفاهیم و شاخص‌ها از روش تحلیل تماتیک استفاده شده است. تحلیل تماتیک روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براوون و همکاران، ۲۰۲۱). راه‌های مختلفی برای تحلیل تماتیک وجود دارد؛ در پژوهش حاضر از رویکرد کدگذاری باز، کدگذاری محوری و مقوله‌بندی استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا مصاحبه‌ها کلمه به کلمه اجرا و چندین بار سطر به سطر خوانده می‌شوند تا درک کلی از متن به دست آید؛ سپس برای هر عبارت یک تم فرعی در نظر گرفته می‌شود. در پایان، زیرمضمون‌ها

بازخوانی می‌شوند و بر اساس تشابه و ارتباط آن‌ها با یکدیگر مضامین اصلی دسته‌بندی می‌شوند و طبقات ایجاد می‌گردند؛ سپس مضمون محوری برای این مضامین اصلی در نظر گرفته می‌شود. به‌منظور اعتباریابی یافته‌های به‌دست‌آمده از مشارکت‌کنندگان تحقیق، علاوه بر سعی پژوهشگر مبنی بر رعایت استانداردهای انجام پژوهش کیفی و شیوه انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، خروجی تحلیل مصاحبه‌ها در اختیار تعدادی از صاحب‌نظران و خبرگان حوزه بیمه کشاورزی قرار گرفته و تأیید شده است.

۵. یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش: وضعیت موجود و سهم بیمه کشاورزی در الگوهای رفتاری و انتخاب‌های کشاورزان چگونه است؟

به‌منظور پاسخ به این سؤال پژوهش کدگذاری باز و محوری انجام شده و در نهایت ۵ مقوله کلی استخراج شده است (شکل ذیل). در ادامه، به مضامین فرعی هر کدام از مفاهیم اصلی اشاره خواهد شد.

شکل ۱: وضعیت موجود و سهم بیمه کشاورزی در الگوهای رفتاری کشاورزان
 مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقوله محوری «ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه» از ۸ مقوله فرعی تشکیل شده است.

جدول ۲: کدهای ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه

کد باز	مفهوم اصلی
اذیت و فشار	ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه
بهانه‌تراشی	
پرداخت ناعادلانه	
برآورد خسارت کمتر از حد واقعی	
نداشتن مزایا	
برآورد غیرکارشناسی	
بی‌انگیزگی بیمه‌گذار	
باور به عدم کارایی	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقوله محوری «سازوکار پرداخت بیمه» از ۳ مقوله فرعی تشکیل شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش بیان کردند فرایند بررسی خسارت و بازپرداخت آن طولانی است. با توجه به اینکه تناسبی بین هزینه پرداختی و مبلغ دریافتی وجود ندارد این موضوع سبب شده است کشاورز، بیمه را نوعی هدردادن پول و فعالیت بیهوده پیگیری‌های مداوم در فرایند پیچیده بوروکراسی بداند. از جمله گزاره‌هایی که توسط کشاورزان مطرح شد مفهوم «بهانه‌تراشی» بود؛ از جمله «بعد از کلی رفت‌وآمد و بررسی‌های کارشناسی، آخرسر کارشناس ممکنه بگه این منطقه خسارت ندیده و تقصیر رو میندازه گردن خود کشاورز که کود نزدی یا کارای دیگه نکردی». همچنین، در جای دیگری به باور «عدم کارایی» اشاره داشتند؛ از جمله یکی از صاحب‌نظران و مطلعان کلیدی حوزه بیمه کشاورزی معتقد بود: «به بعضی از کشاورزانی که باهاشون آشنا بودیم می‌گفتیم اگه بیمه نداشته باشی وام بهت تعلق نمی‌گیره. این فرد پول رو می‌داد، ولی می‌گفت این ۲ تومن فدای سرت. می‌دونی احساس می‌کرد پولش رو داره میریزه توی رودخونه. اینجوری واقعاً بعضیا بیمه می‌کنن و کوچک‌ترین امیدی هم به بیمه ندارن».

جدول ۳: کدهای سازوکار پرداخت

مفهوم اصلی	کد باز
سازوکار پرداخت	عدم توجیه اقتصادی
	هدردادن پول
	فرایند پیچیده بوروکراسی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقوله محوری «نگرش بیمه» از ۵ مقوله فرعی به‌دست آمده است. صاحب‌ه‌شوندگان معتقد بودند بیمه کارآمد یک ابزار سیاست‌گذاری است که ریسک‌ها را پوشش می‌دهد، در صورت وقوع حوادث منجر به کاهش خسارت به افراد می‌شود، نیازهای حداقلی افراد تحت پوشش را تأمین می‌کند، رضایت درونی افراد را کسب می‌کند و از آسیب‌پذیری اجتماعی تا حد امکان جلوگیری می‌کند. با این حال، متأسفانه تجربه زیسته افراد در این حوزه نشان از ضعف‌های جدی و عدم ارائه این خدمات به‌طور تمام و کمال به کشاورزان دارد.

جدول ۴: کدهای نگرش منفی

مفهوم اصلی	کد باز
نگرش منفی	ضعف در کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی
	عدم فراگیری
	کسب حداقلی رضایت درونی
	عدم ایفای نقش به‌عنوان ابزار پوشش ریسک
	ناتوانی در رفع نیازهای حداقلی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقوله محوری «ضعف تعهد نهادهای مسئول» از ۳ مقوله فرعی تشکیل شده است. در حین مصاحبه، شرکت‌کنندگان بیان کردند کشاورزان از حمایت دولت برخوردار نیستند. همچنین، کشاورزان به علت عدم برخورداری از صنف، امکان دریافت حمایت در مواقع ضروری را ندارند. همچنین، در این مواقع وجود نهادهای بینابینی اعتماد از بین رفته را ترمیم می‌کند و پیوندی میان کنشگران و سازمان‌ها برقرار می‌کند. ضعف اعتماد اجتماعی متقابل میان کشاورزان و بیمه‌کشاورزی از مهم‌ترین گزاره‌های طرح‌شده در این زمینه بود. به‌عنوان نمونه، کشاورزی معتقد بود:

«کشاورز به بیمه امید و اعتمادی ندارد و اعتقاد داره بیمه شفاف نیست و پرداخت غرامت و سقف پوشش‌هاش عادلانه نیست، و می‌گن وقتی بیمه انقدر مبلغ کمی اونم با هزار دردسر پرداخت می‌کنه، ولش کن، اصلاً نمی‌ارزه که بریم بیمه کنیم».

جدول ۵: کدهای ضعف تعهد نهادهای مسئول

مفهوم اصلی	کد باز
ضعف تعهد نهادهای مسئول	ضعف اعتماد اجتماعی متقابل
	عدم حمایت دولت
	نبود نهادهای بینابینی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقوله محوری «بی‌انگیزگی درونی کشاورز» از ۵ مقوله فرعی شکل گرفت. این مقوله‌های فرعی از مصاحبه با کارشناسان کشاورزی و جامعه‌شناسی و کشاورزان به‌دست آمده است. مصاحبه‌شوندگان بیان کردند بی‌انگیزگی کشاورزان برای استفاده از بیمه کشاورزی؛ علاوه بر عوامل نهادی و اجتماعی که پیشتر برشمرده شد؛ ناشی از این عوامل نیز است: عدم آگاهی، اعتقادات مذهبی بر قضا و قدر، پیروی از روش‌های سنتی و مقاومت در مقابل روش‌های نوین و مدرن، عدم تمکن مالی برخی از کشاورزان. از جمله یکی از صاحب‌نظران حوزه بیمه کشاورزی که معتقد بود: «جامعه ایرانی یک جامعه سنت‌گراست، مردم سنتی ایران (و تا حدی کشاورزان) همچنان به سنت‌ها و روش‌های محلی خود برای مقابله با ریسک‌ها و مشکلات معتقدند. از این‌رو، تمایل چندانی به روش‌ها و شیوه‌های نوین که خارج از فرهنگ و سنت و شیوه آبا و اجدادی آن‌ها باشد ندارند و روی خوش نشان نمی‌دهند».

جدول ۶: کدهای بی‌انگیزگی درونی کشاورز

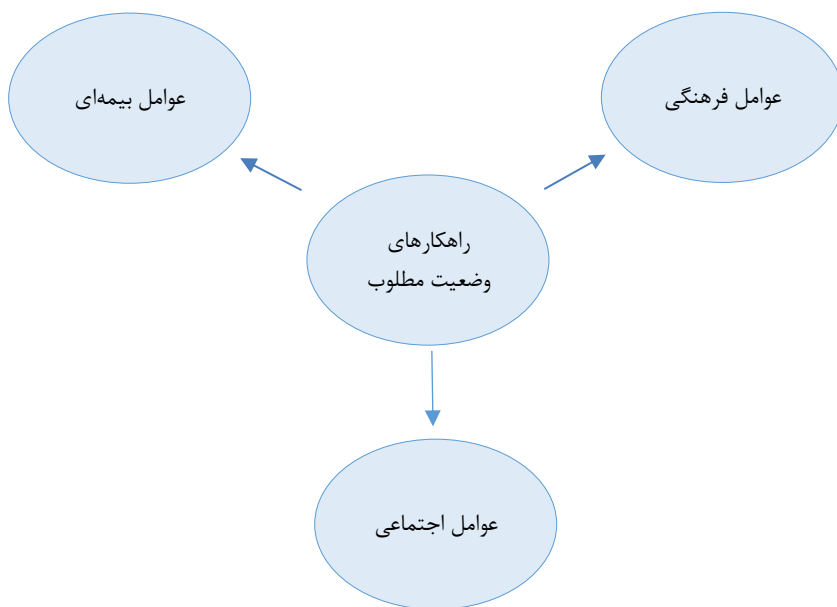
مفهوم اصلی	کد باز
بی‌انگیزگی درونی کشاورز	آشفته‌گی روانی
	عدم تمکن مالی
	پایبندی به سنت و عدم استقبال از روش‌های نوین
	اعتقادات مذهبی
	عدم آگاهی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

با تحلیل محورهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها با متغیرهای جمعیت‌شناسی نتیجه‌گیری می‌شود محورهای مالی و اقتصادی بیمه از پرتکرارترین محورهای بیان‌شده توسط همه مشارکت‌کنندگان از جمله کشاورزان، مطلعان کلیدی و جامعه‌شناسان بوده است. به نظر آنان بیمه هرگز صرفه اقتصادی ندارد و ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه و سازوکار پرداخت از جانب هر ۳ گروه به‌طور مکرر مطرح شد. همچنین، مقوله نگرش و بی‌انگیزگی درونی کشاورزان از عواملی بود که بیشتر از جانب جامعه‌شناسان مطرح شد.

سؤال دوم پژوهش: راهکارهای کسب وضعیت مطلوب و توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی چیست؟

با توجه به مصاحبه‌های انجام‌شده، راهکارهای دستیابی به وضعیت مطلوب توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی در میان کشاورزان را در ۳ دسته می‌توان قرار داد:

شکل ۲: عوامل مؤثر بر توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی از دید کشاورزان، مطلعان کلیدی در حوزه ترویج کشاورزی و جامعه‌شناسان
 مأخذ: یافته‌های پژوهش

به‌منظور پاسخ به این سؤال از شرکت‌کنندگان پژوهش درباره عواملی که منجر به کسب وضعیت مطلوب فرهنگ بیمه می‌شود پرسش شد؛ اعم از اینکه راهکارهای رسیدن به وضعیت مطلوب توسعه فرهنگ کشاورزی چیست؟ و عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر گسترش فرهنگ بیمه کشاورزی را چه می‌دانند؟

مقوله محوری فرهنگی از ۳ مقوله فرعی بسیار حائزاهمیت تشکیل شده است. کارشناسان کشاورزی و جامعه‌شناسان مشارکت‌کننده در این پژوهش، عوامل فرهنگی مؤثر در توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی را «تقویت اخلاق حرفه‌ای»، «احساس ارزشمندی شغلی» و «آگاهی‌بخشی به افراد» می‌دانند.

مقوله محوری اجتماعی از ۵ مقوله فرعی تشکیل شده است. مصاحبه‌شوندگان عوامل اجتماعی مهم در تقویت و توسعه بیمه کشاورزی این موارد برشمردند: «دوراندیشی مسئولان»، «تقویت اعتماد اجتماعی نهادی میان کشاورزان و بیمه»، «آگاهی‌بخشی مستمر و از درون جامعه (نه از بالا به پایین و به‌صورت دستورالعمل و بخشنامه‌ای)»، «بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان رسانه‌های مورد استفاده توسط همه افراد جامعه»، «تقویت و استفاده از ظرفیت گروه‌های مرجع».

مقوله محوری بیمه‌ای از ۱۵ مقوله فرعی تشکیل شده است. از پرتکرارترین مقولات مطرح‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان، در این دسته‌بندی قرار گرفته است. از این‌رو، افراد اذعان داشتند هرچند عوامل دیگر در توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی حائزاهمیت‌اند، مهم‌ترین عامل توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی عملکرد صندوق بیمه است و اگر صندوق بر اساس مبانی بیمه‌ای اداره شود، استقبال کشاورزان را در پی خواهد داشت. این عوامل عبارت‌اند از «عمل به تعهدات»، «پوشش بیشتر خسارات»، «تنوع رویکرد پرداخت هزینه بیمه»، «نیازسنجی دقیق»، «برآورد به‌موقع»، «پرداخت به‌موقع خسارات»، «همکاری نهادهای ذی‌ربط»، «تعدیل نسبت هزینه به فایده»، «سهولت دسترسی»، «گسترش دانش کارشناسان»، «هوشمندسازی برآورد خسارات»، «افزایش تعداد کارشناسان»، «افزایش تعرفه»، «شفافیت» و «عدالت در پرداخت».

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف پژوهش حاضر دستیابی به توصیفی از وضعیت موجود بیمه کشاورزی و همچنین ارائه راهکارهایی به سیاست‌گذاران برای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی

بوده است. به‌منظور تحقق اهداف مدنظر، مصاحبه‌هایی با صاحب‌نظران و مطلعان کلیدی حوزه بیمه کشاورزی، تعدادی از کشاورزان و همچنین صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی توسعه و روستایی انجام شد. در بخش یافته‌ها به مفاهیم و مضامین مستخرج از کدها اشاره شد. از آنجاکه هر پژوهش به‌صورت جزیره‌ای و به‌دور از سایر تحقیقات صاحب‌نظران فاقد اهمیت است، بحث و نتیجه‌گیری پژوهش، در مقایسه و تحلیل با سایر پژوهش‌ها و یافته‌ها بررسی می‌شود.

توصیف وضعیت موجود بیمه کشاورزی از دید صاحب‌نظران و کشاورزان

ضعف مسئولیت‌پذیری بیمه: این مقوله به توان بیمه در انجام تعهدات خود اشاره می‌کند که شامل ۸ مقوله فرعی است: اذیت و فشار، بهانه‌تراشی، پرداخت ناعادلانه، برآورد خسارت کمتر از حد واقعی، نداشتن مزایا، برآورد غیرکارشناسی، بی‌انگیزگی بیمه‌گذار، باور به عدم کارایی. در زیرمقوله‌های مختلف یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش‌های این افراد مطابقت دارد: کپیکمویی و همکاران (۲۰۲۱)، نشاکیرا - روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، اهیوگو و همکاران (۲۰۱۹)، نیاکان و خدیور (۱۴۰۱)، خرمی و همکاران (۱۴۰۱)، پناهی (۱۴۰۰)، ناطق گلستان (۱۳۹۹)، حسین‌نژادمیر و همکاران (۱۳۹۸)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۷)، خداویرزاده و همکاران (۱۳۹۳) و جعفریان کیکانلو و همکاران (۱۳۹۳).

قاسمی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی توسعه بیمه محصولات کشاورزی از دیدگاه کشاورزان خرد به ترتیب این موارد است: وجود ساختار نامطلوب در زمینه محصولات کشاورزی، نارضایتی کشاورزان از عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی، و فقدان فضای رقابتی در عرصه بیمه محصولات کشاورزی. بر اساس نتایج پژوهش حسین‌نژادمیر و همکاران (۱۳۹۷) مهم‌ترین راهکار توسعه بیمه، افزایش آگاهی کشاورزان درباره اهمیت بیمه و انجام به‌موقع تعهدات صندوق بیمه است.

سازوکار پرداخت: این مقوله به انتظارات و دغدغه‌های کشاورزان اشاره دارد که شامل عدم توجه اقتصادی، هدردادن پول و فرایند پیچیده بوروکراسی است. یافته‌های پژوهش حاضر در مقوله سازوکار پرداخت در پژوهش‌های دیگر نیز اشاره شده است؛ از جمله کپیکمویی و جیهان (۲۰۲۱)، نشاکیرا - روکوندو و همکاران (۲۰۱۲)، نیاکان و همکاران (۱۴۰۱)، سواری و همکاران (۱۳۹۸)، خداویرزاده و همکاران (۱۳۹۳).

بر اساس نتایج پژوهش خداویرزاده و همکاران (۱۳۹۳) ۴۸ درصد دامداران به عللی از جمله کمبودن میزان غرامت دریافتی، گران بودن حق بیمه پرداختی و طولانی بودن زمان پرداخت غرامت از سوی شرکت‌های بیمه تمایل به بیمه کردن دام خود ندارند.

نگرش منفی: این مقوله به شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای عمل اشاره دارد که شامل کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی، فراگیری، کسب رضایت درونی، ابزار پوشش ریسک و رفع نیازهای حداقلی است. نتایج پژوهش در این مقوله با یافته‌های این پژوهشگران هم‌سو است: مایروا (۲۰۲۳)، آنکرا و همکاران (۲۰۲۱)، نشاکیرا – روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، فهد و همکاران (۲۰۱۸)، گیتاو (۲۰۱۵)، نیاکان و خدیور (۱۴۰۱)، جوان و همکاران (۱۴۰۱)، امیری کچمی و همکاران (۱۳۹۶).

بر اساس پژوهش جوان و همکاران (۱۴۰۱) در استان گیلان اکثر کشاورزان استان به علت مخاطرات طبیعی پی‌درپی محصولات خود را در برابر مخاطرات احتمالی بیمه کرده‌اند. عوامل آموزشی، ترویجی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی در افزایش انگیزه کشاورزان برای بیمه کردن محصولاتشان مؤثرند.

ضعف تعهد نهادهای مسئول: این مقوله اشاره به انتظاراتی است که کشاورزان از نهادهای مسئول در این حوزه دارند؛ که شامل زیرمقوله‌های ضعف اعتماد اجتماعی متقابل، عدم حمایت دولت و نبود نهادهای بینابینی است. اعتماد اجتماعی یکی از مهم‌ترین مواردی بود که مکرر در مصاحبه‌های افراد مختلف مطرح شد و لازم است صندوق بیمه کشاورزی در این حوزه تمهیدات ویژه‌ای بیندیشد؛ همچنین استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بسیار راهگشا و کمک‌کننده خواهد بود. نتایج پژوهش در این مقوله با یافته‌های کیپکمویی و جیهان (۲۰۲۱)، چن (۲۰۱۰)، دلفراز و همکاران (۱۴۰۰)، امیدی نجف‌آبادی و همکاران (۱۳۹۹)، علی‌بیگی و همکاران (۱۳۹۵) هم‌سو است.

کیپکمویی و جیهان (۲۰۲۱) در پژوهش خود به این نتایج رسیدند که مهم‌ترین علت نداشتن بیمه کشاورزی، محتوای محدود بیمه‌نامه بود. عدم اعتماد، محتوای نامشخص بیمه‌نامه، بوروکراسی پیچیده، اطلاعات محدود درباره بیمه، حق بیمه زیاد، وجود مزرعه کوچک و مدت طولانی انتظار برای دریافت مطالبات از دیگر موانع پذیرش بیمه کشاورزی بودند. بر اساس نتایج پژوهش چن (۲۰۱۰) یکی از مهم‌ترین

علل توسعه‌نیافتن بیمه کشاورزی عدم حمایت‌های مالی کافی از صنعت بیمه بوده است.

بی‌انگیزگی درونی کشاورز: این مقوله به ویژگی‌های شخصیتی و فرهنگی کشاورزان اشاره دارد و شامل زیرمقوله‌های آشفته‌گی روانی، عدم تمکن مالی، پابندی به سنت و عدم استقبال از روش‌های نوین، اعتقادات مذهبی و عدم آگاهی است. نتایج پژوهش در این مقوله با یافته‌های این پژوهشگران هم‌سو است: حسین و همکاران (۲۰۲۲)، کیپکومی و جیهان (۲۰۲۱)، آنکرا و همکاران (۲۰۲۱)، نشاکیرا — روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، فهد و همکاران (۲۰۱۸)، عبدالله و همکاران (۲۰۱۷)، گیتاو (۲۰۱۵)، چن (۲۰۱۰)، نیاکان و خدیور (۱۴۰۱)، پناهی (۱۴۰۰)، امیدی نجف‌آبادی و همکاران (۱۳۹۹)، کیانی سلمی و امینی فسخودی (۱۳۹۶)، امیری کچمی و همکاران (۱۳۹۶)، علی‌بیگی و همکاران (۱۳۹۵)، ملاشاهی (۱۳۹۴)، علیپور و همکاران (۱۳۹۲) و ریاحی و پاشازاده (۱۳۹۲).

بر اساس نتایج پژوهش میرزاد (۱۳۹۹) آگاهی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در پذیرش بیمه است. نتایج پژوهش گیتاو (۲۰۱۵) نشان می‌دهد مذهب، تابوها و باورهای فرهنگی، نگرش‌ها و ارزش‌ها، لحن و کلام نمایندگان فروش بیمه و فقدان تحصیلات تأثیر منفی بر جذب بیمه در کنیا دارد.

ارائه راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی از دید صاحب‌نظران و کشاورزان

عوامل فرهنگی: این مقوله به مجموعه‌ای از عوامل اشاره دارد که ساختار زندگی افراد را تعیین می‌کنند و به‌نوبه خود در تبیین نحوه رفتار، طرز تفکر، امیال، مقررات، تفاوت‌ها و مشخصات روان‌شناسی افراد تأثیر درخور توجهی دارند. عوامل فرهنگی شامل خرده‌مقوله‌های آگاهی‌بخشی به افراد جامعه، احساس ارزشمندی شغلی و تقویت اخلاق حرفه‌ای است.

نتایج پژوهش در این مقوله با یافته‌های این پژوهشگران هم‌سو است: نشاکیرا — روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، گیتاو (۲۰۱۵)، خرمی و همکاران (۱۴۰۱)، امیدی نجف‌آبادی و پاینده نجف‌آبادی (۱۳۹۹)، اسدی و گودرزی (۱۳۹۹)، حسین‌نژادمیر و همکاران (۱۳۹۸)، سواری و شوکتی آقمانی (۱۳۹۸) و علی‌بیگی و همکاران (۱۳۹۵).

عوامل اجتماعی: این مقوله به بسترها و ظرفیت‌های اجتماعی اشاره دارد که شامل زیرمقوله‌های تقویت گروه‌های مرجع، بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی، آگاهی‌بخشی مستمر از درون جامعه، تقویت اعتماد اجتماعی و دوراندیشی است.

نتایج پژوهش در این مقوله با یافته‌های این پژوهشگران مطابقت دارد: آگنیو و همکاران (۲۰۲۲)، وانگ و همکاران (۲۰۲۲)، کیپکمویی و جیهان (۲۰۲۱)، نشاکیرا – روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، برانستراند و وستر (۲۰۱۴)، خرمی و همکاران (۱۴۰۱)، جوان و همکاران (۱۴۰۱)، دلفراز و همکاران (۱۴۰۰)، ناطق گلستان (۱۳۹۹)، اسدی و گودرزی (۱۳۹۹)، حسین‌نژادمیر و همکاران (۱۳۹۸).

نتایج پژوهش آگنیو و همکاران (۲۰۲۲) نشان می‌دهد دولت غنا می‌بایست با فوریت، سیاست‌های بیمه کشاورزی را طراحی کند تا بتواند کشاورزان مختلف را در این کشور یاری دهد تا درآمد آن‌ها را افزایش و فقر را کاهش دهد. همچنین، بیمه‌گران باید تبلیغات را از طریق سمینارهای عمومی، آموزش و تبلیغات رسانه‌ای برای بهبود آگاهی و دانش کشاورزان از طرح بیمه ترویج دهند. بر اساس نتایج پژوهش دلفراز و همکاران (۱۴۰۰) شرایط علی مؤثر بر توسعه فرهنگ بیمه شامل این موارد است: اعتماد، شیوه‌های مدیریت، رهبری، سیاست‌گذاری و شبکه خبرگان. همچنین، مهم‌ترین راهبردهای بهبود فرهنگ بیمه شامل بازاریابی، ارتباط نظام‌مند با ذی‌نفعان، تبلیغات و آگاهی‌بخشی است.

عوامل بیمه‌ای: مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر توسعه فرهنگ بیمه از دید کارشناسان و کشاورزان، عملکرد بیمه است که شامل مقوله‌های فرعی ذیل می‌شود: عمل به تعهدات، پوشش بیشتر خسارات، تنوع رویکرد پرداخت هزینه بیمه، نیازسنجی دقیق، برآورد به‌موقع، پرداخت به‌موقع خسارات، همکاری نهادهای ذی‌ربط، تعدیل نسبت هزینه به فایده، سهولت دسترسی، گسترش دانش کارشناسان، هوشمندسازی برآورد خسارات، افزایش تعداد کارشناسان، افزایش تعرفه، شفافیت و عدالت در پرداخت.

نتایج پژوهش در مقوله عوامل بیمه‌ای با یافته‌های این پژوهشگران هم‌سو است: کیپکمویی و جیهان (۲۰۲۱)، نشاکیرا – روکوندو و همکاران (۲۰۲۱)، نیاکان و خدیور (۱۴۰۱)، ناطق گلستان (۱۳۹۹)، اسدی و گودرزی (۱۳۹۹)، سواری و شوکتی‌آمقانی (۱۳۹۸)، امیری‌کچمی و همکاران (۱۳۹۶).

نتایج پژوهش کپی‌کمی و جیهان (۲۰۲۱) نشان داد میزان خرید قرارداد بیمه کشاورزی در سطح مطلوبی نیست. مهم‌ترین علت نداشتن بیمه کشاورزی، محتوای محدود بیمه‌نامه بود. عدم اعتماد، محتوای نامشخص بیمه‌نامه، بوروکراسی پیچیده، اطلاعات محدود درباره بیمه، حق بیمه زیاد، وجود مزرعه کوچک و مدت طولانی انتظار برای دریافت مطالبات از دیگر موانع پذیرش بیمه کشاورزی بودند. متغیرهای خانواده، تحصیلات، سابقه و اندازه مزرعه بر میزان تمایل به خرید بیمه اثر مثبت داشتند. اما متغیرهای آگاهی از حمایت دولت از بیمه، استفاده از اعتبار و میزان پرداخت حمایتی بر تمایل کشاورزان به پرداخت بیمه کشاورزی اثر منفی داشت. طراحی برنامه‌های آموزشی به منظور افزایش اطلاعات کشاورزان، بازنگری در محتوای بیمه‌نامه و کاهش بوروکراسی ممکن است علاقه کشاورزان به خرید بیمه کشاورزی را افزایش دهد. در پژوهش گیلانده (۱۳۹۷) عوامل مؤثر در توسعه بیمه بدین صورت رتبه‌بندی شده‌اند: عوامل رفع بی‌اعتمادی، تبلیغات اثربخش، ایجاد دفاتر مشاوره توسط کارشناسان مجرب، افزایش آگاهی و دانش بیمه، تکريم ارباب رجوع، استفاده از فناوری‌های نوین، سطح درآمد جامعه، برنامه‌ریزی آموزشی در مقاطع تحصیلی، لزوم تطبیق طرح‌ها و پوشش‌های بیمه‌ای و خصوصی‌سازی.

صندوق بیمه کشاورزی به منظور حمایت و مشارکت کشاورزان در جبران زیان‌های ناشی از خطرات تهدیدکننده و سوانح طبیعی و حوادث قهری به‌عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به هدف‌ها و سیاست‌های خودکفایی در تولیدات کشاورزی ایجاد شده است. در حقیقت، بیمه محصولات کشاورزی علاوه بر آرامش نسبی که برای کشاورز و خانواده او به‌ارمغان می‌آورد، ابعاد متنوع و تأثیرات چشمگیری بر توسعه بخش کشاورزی و جامعه روستایی دارد.

با توجه به اهمیت بیمه کشاورزی در اقتصاد کشور و تأمین مواد غذایی، ضروری است به این حوزه توجه ویژه‌ای شود و خواسته‌های کشاورزان در اولویت قرار گیرد. باین‌حال، مروری بر نتایج پژوهش نشان می‌دهد در حال حاضر تعداد زیادی از کشاورزان از این حوزه رضایت و به آن اعتماد کافی ندارند. آنان معتقدند صندوق بیمه میزان مبلغ منصفانه‌ای برای جبران خسارات پرداخت نمی‌کند و این مسئله یکی از علل عمده بی‌انگیزگی و عدم تمایل به بیمه کشاورزی است. این امر از دید کارشناسان حوزه کشاورزی و جامعه‌شناسی دور نمانده و آنان نیز یکی از عمده‌ترین علل بی‌میلی کشاورزان را مبلغ پرداختی خسارت می‌دانند. بر اساس گفته‌های اغلب

مصاحبه‌شوندگان، کسب درآمد و بُعد اقتصادی و مالی، مانند سایر مشاغل، برای کشاورزان هم در اولویت است. هنگامی که کشاورز مبلغی را به‌عنوان حق بیمه پرداخت می‌کند، انتظار دارد در هنگام خسارت با او به عدالت رفتار شود و مبلغ چشمگیری به‌عنوان خسارت به او پرداخت گردد.

عوامل دیگری نیز می‌توانند به گسترش فرهنگ بیمه کمک کنند؛ مشروط بر اینکه بُعد اقتصادی به‌عنوان اولویت در نظر گرفته شود و اعتمادسازی در صدر فعالیت‌های بیمه تعریف و اجرا شود؛ عواملی مانند پرداخت به‌موقع، هوشمندسازی برآورد خسارات، شفافیت و عدالت، افزایش کارشناسان، آموزش و اطلاع‌رسانی، تقویت اعتماد اجتماعی، بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی، تقویت گروه‌های مرجع.

سپس، در گام بعدی به‌منظور ترویج و توسعه بیمه، زمینه‌های آموزشی – ترویجی و اطلاع‌رسانی از طریق بسترهای مختلف از جمله شبکه‌های اجتماعی ایجاد می‌شود. آنچه در این پژوهش به‌طور محسوس نشان داده شد، این است که هرچند دغدغه تأمین نیازهای زندگی و کمبودهای اقتصادی جزو لاینفک انتظارات کشاورزان است، در کنار عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و فرهنگی نیز سهم بسزایی در کسب رضایت‌مندی این قشر از بیمه کشاورزی دارد.

پیشنهاد‌های پژوهشی

– انجام پژوهش‌هایی در این حوزه با استفاده از روش ترکیبی؛ تا هم گستره زیادی از ذی‌نفعان (کشاورزان و صاحب‌نظران) را در برگیرد که این امر با استفاده از روش کمی محقق می‌شود؛ و هم از عمق مورد نیاز در بررسی موضوع برخوردار باشد که این امر نیز با استفاده از روش کیفی اتفاق می‌افتد.

– با توجه به اینکه در خصوص توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی پژوهش‌های بسیار اندکی از بُعد اجتماعی وجود دارد، همچنان نیاز به تعریف این نوع پژوهش‌ها به‌طور جدی وجود دارد.

– پژوهش‌هایی در این حوزه و در گستره استان‌های مختلف انجام شود.

پیشنهاد‌های سیاستی

– به صندوق بیمه کشاورزی پیشنهاد می‌شود با حمایت مستمر و به‌موقع در قالب پرداخت سریع و عادلانه خسارات اطمینان و اعتماد بیمه‌شوندگان را جلب نماید.

- به‌منظور برآورد و پرداخت خسارات، سیستم هوشمند طراحی و اجرا کند.
- به‌منظور فروش بیمه‌نامه از افراد متخصصی بهره ببرند که می‌توانند ارتباط قوی و مؤثری با کشاورزان برقرار کنند.
- استفاده از رسانه‌های جمعی به‌منظور آشنایی بیشتر با بیمه کشاورزی.
- افزایش تعداد کارشناسان به‌منظور آموزش و ترویج فرهنگ بیمه کشاورزی.
- برگزاری همایش و کارگاه‌های آموزشی برای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی.
- فراهم کردن انگیزه‌های مادی و اعتباری برای همه دست‌اندرکاران بیمه (از جمله صندوق بیمه، جهاد کشاورزی، کارگزاران و کارمندان شعب).

قدردانی

بدین‌وسیله قدردانی خود را از صندوق بیمه کشاورزی که حامی مادی و معنوی طرح پژوهشی با عنوان «تحلیل آسیب‌شناسانه و ارائه راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی» بوده است اعلام می‌داریم. در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

احمدی، سیدمهدی؛ غلامی، الهام و تفاخر، احسان (۱۴۰۰). «بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه عمر در ایران با تأکید بر عوامل کمی درون و برون سازمانی»، *فصلنامه اقتصاد ملی*. دوره پانزدهم، شماره ۳: ۳۷۱-۳۸۹.

DOI: 20.1001.1.25383833.1400.15.56.15.0

اسدی، عباس و گودرزی، جواد (۱۳۹۹). «شناسایی راهکارها و مؤلفه‌های مهم توسعه بیمه در بیانیه گام دوم انقلاب با تأکید بر شاخص‌های فرهنگی - تبلیغاتی». *فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*. سال نهم، شماره ۳۳: صفحات ۱۶۳-۱۸۳.

DOI:dor:20.1001.1.23222573.1399.9.33.8.5

اسماعیل‌نژاد، مرتضی؛ اکبری‌پور، محمد؛ میکانیکی، جواد و فال‌سلیمان، محمود (۱۳۹۷). «ارزیابی پیامدهای تغییرات اقلیمی بر امنیت غذایی و معیشت روستایی (مطالعه موردی کشاورزان روستایی دهستان میغان نهبندان)». *فصلنامه جغرافیا، سال شانزدهم، دوره ۵۷: ۵-۱۸*.

اشتراوس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۸۵). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه منبایی، رویه‌ها و شیوه‌ها*، بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

امیدی‌نجدآبادی، مریم و پاینده‌نجدآبادی، امیرتیمور (۱۳۹۹). «طراحی الگوی تعاونی بیمه خرد کشاورزی برای مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی: بیمه خرد دام)». *فصلنامه تعاون و کشاورزی*. دوره نهم، شماره ۳۴: ۶۳-۹۲.

امیری کجمی، سمیه؛ چوپچیان، شهلا و صدیقی، حسن (۱۳۹۶). «واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه محصولات باغی جنوب استان کرمان». *راهبردهای توسعه روستایی*. دوره چهارم، شماره ۴: ۵۱۳-۵۳۴.

DOI: <https://doi.org/10.22048/rdsj.2018.63147.1587>

امینی زارع، رامین و امین، سیمین (۱۳۹۹). «چهارگانه امنیت غذایی، تغییر اقلیم، بیمه کشاورزی و پایداری ملی». *مجموعه مقالات بیست و هفتمین همایش ملی بیمه و توسعه*، تهران: نشر نور ایرانی کرمانی، فاطمه؛ ضیاءآبادی، مریم و شافعی، فاطمه (۱۳۹۴). *بیمه کشاورزی*. تهران: نشر نور علم.

بزی، خدارحم (۱۳۸۶). «تأملی بر فرهنگ و اثرگذاری آن در توسعه». *چشم‌انداز جغرافیایی*، سال دوم، شماره ۴: ۱-۱۹.

بهرامی، رحمت‌الله و سپری، محمدفرید (۱۴۰۰). «بررسی اثرات اقتصادی - اجتماعی و زیست‌محیطی خشکسالی بر مناطق روستایی استان کردستان». *فصلنامه روستا و توسعه*. دوره بیست و چهارم، شماره ۱: ۱۷۳-۱۹۴.

DOI: 10.30490/rvt.2021.341691.1194

پناهی، فاطمه (۱۴۰۰). «تأثیر بیمه محصولات کشاورزی بر توانمندسازی روستاییان (مطالعه موردی، شهرستان تالش)». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه پیام‌نور تالش. پورحسین، عطاله؛ مظهری، محمد و رنجبری، ابوالفضل (۱۴۰۱). «واکاوی الزامات دولت در برآوردن امنیت غذایی مردم». *فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*. سال پنجم، شماره ۱۱: ۳۶۶۹-۳۶۸۲.

DOI: 10.30510/psi.2022.301495.2198

تاجیک، حمید (۱۳۸۳). «بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر ترویج و ارتقای فرهنگ بیمه در جامعه». *فصلنامه صنعت بیمه*. سال نوزدهم، شماره ۱: ۹۵-۱۱۴.

جزنی، اکرم؛ صفا، لیلا و صلاحی‌مقدم، نفیسه (۱۳۹۹). «مدل‌یابی عوامل تأثیرگذار بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی در شهرستان زنجان». *فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*. دوره سیزدهم، شماره ۴: ۳۱-۵۲.

جعفریان کیکانلو، ناهید؛ بوذرجمهری، خدیجه و سجاسی قیداری، حمداله (۱۳۹۳). «ارزیابی اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار (مطالعه موردی: دهستان قاضی شهرستان مانه و سملقان)». *همایش ملی توسعه اقتصاد کشاورزی با رویکرد عزم ملی و مدیریت جهادی*. جوان، آیت؛ اسماعیلی، رقیه و واحدچور، موسی (۱۴۰۱). «نقش بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مطالعه موردی: استان گیلان)». *فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا*. سال سوم، شماره ۱: ۱۱۷-۱۳۶.

DOI: 10.22077/vssd.2022.5102.1080

حسین‌نژادمیر، نسرین (۱۳۹۵). «واکاوی موانع و راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی کشور». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه لرستان.

حسین نژادمیر، نسرین؛ غلامرضایی، سعید؛ رحیمیان، مهدی و رحمانی کرچگانی، محمد (۱۳۹۸). «واکاوی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی عمر». *فصلنامه روستا و توسعه*. سال بیست و دوم، شماره ۸۵: ۷۱-۸۶.

حیدری چپانه، لیلا؛ محمدنژاد، امیر؛ زراعت کیش، یعقوب و مقدسی، رضا (۱۳۹۹). «تأثیر کشاورزی بر ابعاد مختلف امنیت غذایی در کشورهای در حال توسعه». *فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*. دوره سیزدهم، شماره ۴: ۳۰-۱۵.

DOI: 10.30490/rvt.2019.91766

خداوردی زاده، محمد؛ خداوردی زاده، صابر و معصوم زاده، فرامرز (۱۳۹۳). «تعیین عامل‌های مؤثر بر تقاضای بیمه دام روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مرند)». *راهبردهای توسعه روستایی*. سال اول، شماره ۳: ۱-۱۸.

DOI: <https://doi.org/10.22048/rdsj.2014.8583>

خرمی، شهرزاد؛ راحلی، حسین؛ جاودان، ابراهیم و کریمی نژاد، فرحناز (۱۴۰۱). «بررسی عوامل مؤثر بر پایداری کشاورزی در شهرستان مشکین شهر». *فصلنامه دانش کشاورزی و تولید پایدار*. دوره سی و دوم، شماره ۱: ۳۴۳-۳۵۸.

DOI: 10.22034/saps.2021.44602.2639

دریجانی، علی (۱۳۹۶). «عامل‌های مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی و ارائه الگوی پایداری و ناپایداری بیمه». *فصلنامه اقتصاد کشاورزی*. سال یازدهم، شماره ۲: ۱-۲۰.

DOI: 10.22034/iaes.2017.27086

دلفراز، اسماعیل؛ قیومی، اسماعیل و صالحی، سیدرضا (۱۴۰۰). «ارائه الگوی توسعه فرهنگ بیمه‌های زندگی در ایران با رویکرد گزند تئوری». *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. دوره چهاردهم، شماره ۵۳: ۱۳۵-۱۵۰.

DOI: 10.30495/jisds.2022.19721

ریاحی، وحید و پاشا زاده، اصغر (۱۳۹۲). «اثرات اقتصادی و اجتماعی خشکسالی بر نواحی روستایی شهرستان گرمی (مطالعه موردی: دهستان آزادلو)». *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*. دوره هشتم، شماره ۲۵: ۱۷-۳۷.

DOI: 10.22054/irisk.2019.18586.1016

زارعی، امین؛ رضایی، فاطمه و محمدی، میلاد (۱۴۰۰). «بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی خشکسالی بر نواحی روستایی شهرستان بیجار (بخش چنگ الماس)». *فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی*. دوره چهارم، شماره ۲: ۳۱۹-۳۳۵.

DOI: 10.22034/gahr.2021.297024.1590

سرمد، زهره؛ بازگان، عباس و حجازی، الهه (۱۴۰۰). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: آگه.

سواری، مسلم و شوکتی آقمانی، محمد (۱۳۹۸). «شناسایی راهکارهای سازگاری کشاورزان کوچک‌مقیاس در مقابله با خشکسالی در استان آذربایجان غربی». *فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی*. دوره نهم، شماره ۴: ۱۷-۴۲.

DOI: 10.22108/spl.2019.116467.1373

شعبانعلی فمی، حسین و معتقد، مهسا (۱۴۰۰). «نقش کشاورزی حساس به تغذیه در امنیت غذایی و تغذیه‌ای». *فصلنامه ترویج علم*. دوره دوازدهم، شماره ۱: ۲۵۱-۲۶۹.

DOI: 10.22034/popsci.2021.283133.1086

شفیعی، بهمن؛ برقی، حمید و قنبری، یوسف (۱۳۹۸). «بررسی اثرات خشکسالی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و محیطی نواحی روستایی از دید سرپرست خانوار (مطالعه موردی: دهستان حسن‌آباد در شهرستان اسلام‌آباد غرب)». *فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*. دوره نوزدهم، شماره ۵۵: ۱۷۳-۱۹۱.

DOI: 20.1001.1.22287736.1398.19.55.9.1

صمدی، محسن؛ معادی‌رودسری، محمدحسن؛ طالبی، تکتم و خالدی، کوهسار (۱۳۹۵). *بیمه کشاورزی در ایران؛ وضعیت، چالش‌ها و راهکارها*. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

علی‌پور، حسن؛ چهارسوقی‌امین، حامد و قریب، علی (۱۳۹۲). «بررسی اثرات خشکسالی بر وضعیت اقتصادی - اجتماعی کشاورزان (مطالعه موردی: گندمکاران شهرستان نهبندان)». دوره بیست‌وششم، شماره ۶، *فصلنامه پژوهش‌های آبخیزداری (پژوهش و سازندگی)*: ۱۱۳-۱۲۵.

قاسمی، مریم و علیزاده دولت‌آبادی، لیدا (۱۳۹۷). «تحلیل چالش‌های توسعه بیمه محصولات کشاورزی در بین بهره‌برداران خرد (مورد مطالعه: دهستان سرجام، مشهد)». *فصلنامه کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی*. دوره ششم، شماره ۲: ۲۱۵-۲۴۰.

DOI: 10.29252/grd.2018.1479

کیانی‌سلمی، صدیقه و امینی فسخودی، عباس (۱۳۹۶). «تبیین عوامل اجتماعی خشکسالی و شناسایی آثار آن». *فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی*. سال هفتم، شماره ۴: ۱-۱۸.

DOI: 10.22108/spl.2017.81267.0

لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی توسعه*. تهران: دانشگاه پیام‌نور.
ملاشاهی، غلام‌عباس (۱۳۹۴). «تعیین میزان رضایت‌مندی کشاورزان شهرستان زابل از بیمه گندم و عوامل مؤثر بر آن». *فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*. سال هشتم، شماره ۴: ۱۲-۱.

منفرد، نوذر و توکلی، کبری (۱۳۹۲). *مبانی و اصول بیمه محصولات کشاورزی (باغ، زراعی و دام)*. تهران: انتشارات آموزشی و ترویج کشاورزی.

ناطق گلستان، احمد (۱۳۹۹). «ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه فرهنگی نیشابور در خرید بیمه با رویکرد مدیریت راهبردی». *فصلنامه مطالعات میان‌فرهنگی*. سال شانزدهم، شماره ۴۸: ۱۲۵-۱۵۰.

نیاکان، لیلی و خدیور، آمنه (۱۴۰۱). «تحلیل نیازمندی‌ها و انتظارات بیمه‌گذاران صندوق بیمه کشاورزی». فصلنامه اقتصاد کشاورزی. دوره شانزدهم، شماره ۳: ۱۴۵-۱۶۷.

DOI: 10.22034/iaes.2022.555857.1928

- Abdullah, Zhou, D., Shah, T., Ali, S., Ahmad, W., Din, I. U., & Ilyas, A. (2019). Factors affecting household food security in rural northern hinterland of Pakistan. *Journal of the staudi society of agricultural sciences*. <https://doi.org/10.1016/j.jssas.2017.05.003>
- Agbenyo, W., Jiang, Y., & Ntim-Amo, G. (2022). Impact of crop insurance on cocoa farmers' income: an empirical analysis from Ghana. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(41), 62371-62381. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-022-20035-1>
- Ankrah, D. A., Kwapong, N. A., Eghan, D., Adarkwah, F., & Boateng-Gyambiby, D. (2021). Agricultural insurance access and acceptability: examining the case of smallholder farmers in Ghana. *Agriculture & Food Security*, 10(1), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40066-021-00292-y>
- Brånstrand, F., & Wester, F. (2014). Factors affecting crop insurance decision.
- Braun, V., Clarke, V., & Terry, G. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications Ltd. URL: https://books.google.com/books/about/Thematic_Analysis.html?id=eMArEAAAQBAJ
- Daraee, Mehri (2008). Investigating the performance of educational institutions in the development of culture and art in the country. *Cultural engineering*.
- Ehiogu, C. P., & Chidiebere-Mark, N. M. (2019). Challenges and Prospects of Agricultural Insurance Market Development in Achieving Sustainable Development Goal (SDG) 8 In Nigeria. *African Journal of Applied Research*, 5(2), 131-149. URL: <https://www.ajaronline.com/index.php/AJAR/article/view/333>
- Fahad, S., Wang, J., Hu, G., Wang, H., Yang, X., Shah, A. A., ... & Bilal, A. (2018). Empirical analysis of factors influencing farmers crop insurance decisions in Pakistan: Evidence from Khyber Pakhtunkhwa province. *Land use policy*, 75, 459-467. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.04.016>
- Fu, S., Li, W., & Jiang, S. (2022). Can Agricultural Insurance Improve the Nutritional Status of Rural Residents?—Evidence from China's Policy-Based Agricultural Insurance. *Sustainability*, 14(21), 14295. DOI: <https://doi.org/10.3390/su142114295>
- GITAU, P. N. (2015). AN ASSESSEMENT OF CULTURAL FACTORS AFFECTING INSURANCE UPTAKE. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/45381009.pdf>
- Hossain, M. S., Alam, G. M., Fahad, S., Sarker, T., Moniruzzaman, M., & Rabbany, M. G. (2022). Smallholder farmers' willingness to pay for flood insurance as climate change adaptation strategy in northern Bangladesh. *Journal of Cleaner Production*, 338, 130584. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.130584>
- Jamanal, S. K., & Natikar, K. V. (2019). Attitude of farmers towards crop insurance scheme. *Journal of Experimental Zoology*, 22(1), 221-228. URL:

- <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A2%3A11070354/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A136167879&crl=c>
- Kipkemoi, B. K., & Ceyhan, V. (2021). Eliciting attitude of farmers toward agricultural insurance and willingness to pay in Çarşamba district of Samsun, Turkey. *International Journal of Development and Sustainability*, 10(4), 160-181. URL: <https://isdsnet.com/ijds-v10n4-03.pdf>
- Maireva, C. (2023). THE PERCEPTION OF SMALLHOLDER FARMERS TOWARD MICRO-INSURANCE AS A RISK COPING STRATEGY IN ZIMBABWE. *Agricultural Socio-Economics Journal*, 23(1), 77-87. DOI: <https://doi.org/10.21776/ub.agrise.2023.023.1.10>
- Oguz, C., & Diyanah, S. M. (2021, July). Farmers' Perceptions of Agricultural Insurance: A Case Study of Altnekin District, Konya, Turkey. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 803, No. 1, p. 012052). IOP Publishing. DOI: 10.1088/1755-1315/803/1/012052
- Wang, H., Liu, H., & Wang, D. (2022). Agricultural Insurance, Climate Change, and Food Security: Evidence from Chinese Farmers. *Sustainability*, 14(15), 9493. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jsusta/v14y2022i15p9493-d878606.html>
- Ziesenhene, E. (2021). Culture in the Food Security Literature of West Africa: A Critical Review (Doctoral dissertation, University of Oregon). URI: <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/26873>

The Current Situation and Social and Cultural Solutions for the Development of Agricultural Insurance

Mojgan khoshnam^{*}

Received: 28 January 2024 Accepted: 23 April 2024

Vol.4, No.16, Winter 2024

Abstract

The insurance industry plays a crucial role in economic and social development, and agricultural insurance is a key component. However, expanding insurance coverage requires a supportive infrastructure at the community level, particularly a strong agricultural insurance culture.

This study explores the current state of agricultural insurance in rural and development areas from the perspectives of farmers, key informants (agricultural and insurance experts), and sociologists. In-depth interviews were conducted with a diverse group of 30 participants, including farmers, experts, and sociologists with varying educational backgrounds, ages, and specialties. A theoretical sampling approach was used to ensure maximum diversity. The research identified weaknesses in the current agricultural insurance system, as perceived by key informants. These included concerns about weak responsibility from insurers, inefficient payment mechanisms, negative attitudes towards insurance, limited commitment from institutions, and a lack of intrinsic motivation among farmers. The study also explores solutions to establish a stronger agricultural insurance culture. Social factors include promoting professional ethics, fostering a sense of occupational value among

---

^{*} Assistant Professor, Theory-Oriented STI Studies group, Rational Research institute for science policy, Tehran, Iran. Email: khoshnam@nrsp.ac.ir

farmers, and raising public awareness. Strengthening institutional trust between farmers and insurers, fostering community-based awareness campaigns, and utilizing social media are also highlighted. Additionally, leveraging the influence of respected community members (reference groups) is considered valuable. Proposed insurance solutions focus on fulfilling commitments, expanding coverage for losses, diversifying payment methods, conducting accurate needs assessments, ensuring timely compensation for losses, fostering collaboration among relevant institutions, adjusting cost-benefit ratios, simplifying access to insurance, increasing the number and expertise of insurance professionals, implementing smarter damage estimation methods, considering tariff adjustments, and ensuring transparency and fairness in the claims payment process.

Keywords: Behavioral Patterns, Food Security, Agricultural Insurance, Sustainable Development, Culture

JEL Classification: A13, I15, Q01, Q56, Z13